

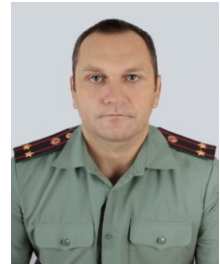

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

УДК 343.97

Олексій Анатолійович ЛЕОНЕНКО,
(Академія Державної
пенітенціарної служби)

Володимир Вікторович ЛЕВИЦЬКИЙ,
(Академія Державної
пенітенціарної служби)

Костянтин Євгенович ШЕВЕЛЕВ,
кандидат юридичних наук
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ І НАРКОБІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Проблема боротьби з тероризмом сьогодні як ніколи набула актуальності в усьому світі. Тероризм несе загрозу громадській і національній безпеці. Якщо раніше траплялися лише поодинокі випадки, то зараз це явище набуває масового характеру, адже тероризм став невід'ємною частиною політичних та економічних процесів у світі. Будучи різновидом організованої злочинності, тероризм живиться потужностями тіньової економіки, а його супутником є наркобізнес, оскільки тут містяться колосальні фінансові потоки. Якщо не зупинити прояви тероризму, то подальший розвиток людства опиниться під загрозою.

У наш час уряди провідних країн світу розробляють, широко обговорюють цю проблему та шукають методи для ліквідації цієї проблеми, оскільки наявні методи виявилися неефективними та не приносять бажаних результатів. Світовій спільноті поки що не вдається зупинити розвиток тероризму. Особливе занепокоєння викликають терористичні

злочини, які мають високий ступінь суспільної небезпеки і кількість яких постійно зростає. До того ж ця сфера на міжнародному рівні є тісно пов'язаною з організованою злочинністю, кримінальним професіоналізмом, різними екстремістськими угрупованнями та корупцією.

Актуальність теми дослідження зумовлюється необхідністю вивчення інформаційно-криміналістичної протидії тероризму як однієї із складових загальної організації боротьби з цим злочином, адже сучасний тероризм характеризується різко підвищеною технічною оснащеністю та високим рівнем організації. Відмінною його рисою є розмивання меж між міжнародним і внутрішнім тероризмом. Зв'язки терористичних організацій з представниками наркобізнесу і незаконної торгівлі зброєю постійно розширюються. Тому сьогодні дуже важливо підвищувати ефективність заходів боротьби з тероризмом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти сучасного тероризму, зокрема боротьби з цим негативним явищем, досліджувалися у працях зарубіжних учених Б. Дженкіса, Р. Бейснера, Д. Белла, Р. Хантера, Г. Ангейера, М. Гласіуса, М. Келдора, С. Гука, Дж. Спеніера, Р. Кагана, Р. Родмена, А. Гарфінкла, Дж. Торопа, В. Подгореца, Д. Пайпса, С. Хантінгтона, С. Купчана, І. Валлерстайна, К. Хіршмана, А. Конте, П. Девіса та ін.

Проблематикою тероризму та боротьби з ним переймаються і українські науковці, серед яких можна назвати В. Ліпкана, Д. Никифорчука, М. Руденка, Б. Канцелярука, В. Гребцова, О. Сушка, Г. Токаревського та ін.

Крізь призму кримінального та міжнародного права терористичну діяльність розглядали В. Антипенко, Ю. Антонян, А. Данилевський, Ю. Данильченко, С. Допілка, В. Ємельянов, В. Єрмаков, О. Зубова, А. Комарова, М. Краснов, В. Крутов, В. Кубальський, В. Кудрявцев, В. Ліпкан, В. Лопатін, В. Лунєєв, Б. Мартиненко, Г. Морозов, С. Мохончук, М. Назаркін, Д. Никифорчук, Л. Новікова, Е. Побегайло, М. Руденко, І. Смазнова, О. Степанченко, І. Трунов, В. Устинов, О. Хлобустов, О. Шевченко, Ю. Сокоринський, В. Чалаван та інші, які зосереджували увагу на міжнародно-правових і кримінологічних проблемах боротьби з тероризмом. У цьому контексті змістовним доповненням до цієї теми є праці про питання безпеки України І. Бінька, В. Горбуліна, М. Гуцало, О. Данильяна, О. Дзьобаня, В. Косевцова, Г. Костенка, П. Крутя, М. Панова, О. Панфілова, А. Смелянцева та В. Смолянюка. Ці дослідники, акцентуючи увагу на динаміці розвитку тероризму, пропонують спектр практичних заходів, до яких необхідно вдатися для профілактики і запобігання екстремістським діям і терористичній діяльності.

Метою статті є вивчення особливостей та проблем інформаційно-криміналістичної протидії тероризму і наркобізнесу, і на основі дослідження визначення шляхів удосконалення заходів протидії тероризму і наркобізнесу в Україні.

Виклад основного матеріалу. Найпопулярнішими цілями тероризму у світі є зміна державного устрою, прощтовхування до владної верхівки окремих (потрібних певним колам) політичних сил, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної держави або

переходу до складу іншої держави чи набуття статусу дуже широкої автономії. Як приклад можемо навести ситуацію з українським Кримом та Донбасом. Найбільшою терористичною організацією на міжнародній арені в сучасний період вважається «ІДІЛ». Це найголовніша проблема, яка загрожує світовій безпеці. Останнім часом ця організація захопила значну територію Іраку, Сирії та Афганістану. З 2014 р. вона має назву «Ісламська держава». Від діяльності радикально налаштованих ісламістів потерпають не лише жителі азійських держав, а й такі високорозвинені держави, як Франція, хвиля терактів у якій прокотилася у 2019 р., та США, найбільший терористичний акт у яких відбувся у вересні 2011 році.

Маємо зазначити, що тероризм означає вчинення або загрозу вчинення суспільно небезпечних діянь, як, наприклад, вибухи, підпали, знищення людей та речей, прояви яких передбачають посягання на громадську безпеку і спрямовуються на створення обстановки страху, неспокою, пригніченості з метою прямого чи непрямого впливу на ухвалення певного рішення або відмови від нього¹. Тероризм у найбільш широкому розумінні охоплює злочини не лише терористичної спрямованості, а й інші злочинні діяння, що їм сприяють, і фактично відповідає категорії «терористична діяльність», яка використовується у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»².

Аналізуючи сучасний стан терористичної загрози в Україні, маємо зазначити, що початок агресії Російської Федерації (далі – РФ) щодо України у 2014 р. став спусковим гачком у поширенні терористичної діяльності на всю територію нашої країни. Тероризм є тісно пов'язаним з наркобізнесом, оскільки потребує, по-перше, шалених фінансових вкладень, а по-друге, особи, які вживають наркотики, можуть з легкістю стати виконавцями терористичних актів. Так, наприклад, С. А. Буткевич зазначає, що в усьому світі споконвічним першоджерелом надприбутків, одержаних злочинним шляхом, був і дотепер залишається наркобізнес, зокрема і в Україні, при цьому він охоплює виробництво, виготовлення, зберігання, транспортування та збут наркотичних засобів³. Із початком воєнних дій на Донбасі через неможливість контролювати частину кордону із РФ виникли нові канали контрабанди як наркотиків, так і зброї, боєприпасів та вибухових речовин в Україну й у країни Європи, що має великі наслідки не лише в національному, але і в загальноєвропейському значенні. Поєднання контрабанди наркотиків та зброї є одним з елементів ведення гібридної війни РФ в Україні

Характеризуючи злочинність, пов'язану з наркобізнесом, сьогодні маємо зазначити, що такі її небезпечні прояви, як тероризм, руйнують

¹ Кальман А. Г. Словарь криминологических и статистических терминов : словарь. Харьков : Гимназия, 2001. 96 с.

² Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 29.08.2021).

³ Буткевич С. А. Щодо запобігання та протидії розповсюдженню наркоманії у молодіжному середовищі. *Кримський юридичний вісник*. 2009. Вип. 2 (6). С. 82–91.

основи правопорядку й добробуту в державі. Період останнього десятиліття для України став загрозливим в аспекті поширення незаконного наркобізнесу. Слід зауважити, що ця «галузь» є надзвичайно прибутковою, тому і приваблює велику кількість осіб, схильних до отримання «легких грошей», а організовані злочинні угруповання створили свою індустрію виробництва й розповсюдження наркотиків. Наркобізнес став і потужним криміногенним фактором, який загострює оперативну обстановку.

Аналізуючи статистичні дані, які характеризують кількість зареєстрованих упродовж 2015–2019 рр. та в період січень-листопад 2020 р. кримінальних проваджень за злочини, пов'язані з тероризмом та наркобізнесом в Україні, ми виявили тенденцію до збільшення таких злочинів, що свідчить про недостатню ефективність боротьби з ними в Україні. Статистика свідчить, що найбільша кількість терористичних актів (ст. 258 КК) в Україні була вчинена у 2016 р. – 1869, а найменша у 2020 р. – 458.

Найбільша кількість злочинів, передбачених ст. 258-3 КК, становила 877 (2015 р.), найменша кількість – 120 у 2020 р. Найбільша кількість зареєстрованих злочинів, передбачених ст. 258-4, – 184 – відзначалася у 2015 р., тоді як у 2020 р. спостерігаємо найменшу кількість – 34.

Вражаючими є цифри, які характеризують кількість злочинів, передбачених ст. 307 КК: 2015 р. – 8110, 2016 р. – 3060, 2017 р. – 5854, 2018 р. – 6188, 2019 р. – 6983, 2020 р. – 8938¹. Як бачимо, у 2020 році цифри дещо менші, проте маємо зауважити, що цей злочин здебільшого має латентний характер. Вважаємо, що значно впливає на існування наркобізнесу в Україні та його процвітання ситуація, спричинена військовим конфліктом на Сході України та утвореними терористичними організаціями ЛНР та ДНР, оскільки неконтрольованими залишаються ланки кордону з РФ. Ми пам'ятаємо, що прибутками від діяльності наркобізнесу фінансується і тероризм. Тому ситуація залишається вкрай важкою і може змінитися лише після врегулювання конфлікту.

В Україні протидію тероризму здійснює Антитерористичний центр при СБУ, створений у 1998 р. Починаючи з 2016 р. в Україні функціонує Єдина державна система запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків².

Системою визначено «Сірий», «Синій», «Жовтий» та «Червоний» маркери терористичних загроз. На сьогодні «Червоний» рівень терористичної загрози призначено Донецькій, Луганській областям та АР Крим.

Перевірка готовності сил і засобів суб'єктів боротьби з тероризмом та підтримання їх належного рівня здійснюється Антитерористичним центром

¹ Злочини, пов'язані з тероризмом та наркобізнесом в Україні // Доступ до правди. Офіційний сайт громадської організації. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/zlochiny_poviazani_z_tierorizmom?update_status=1 (дата звернення: 29.08.2021).

² Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2016 № 92. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 29.08.2021).

шляхом організації та проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань і тренувань, яких у 2019 р. проведено понад 1200 таких заходів.

Особливої уваги потребує використання певної методики під час розслідування злочинів, пов'язаних з тероризмом. Злочинний елемент здійснює операції з наркотиками та зброєю, використовуючи такі способи розрахунку між продавцем та покупцем, легалізує кошти, отримані злочинним шляхом, як операції із криптовалютою через підставні компанії, зареєстровані в офшорах. У процесі розслідування цього виду злочинів поширеним є використання таких слідчих дій, як огляд, який охоплює всі його різновиди; допит осіб, які є підозрюваними, потерпілими або свідками. Важливе значення має проведення судової експертизи, особливо для встановлення фактів вчинення або готування терористичних актів, а також фінансування терористичної діяльності. Сприяє розслідуванню злочинів, пов'язаних з тероризмом, проведення такої слідчої дії, як обшук підозрюваної особи чи її житла. У разі необхідності встановлення фактів, які підтверджували б створення терористичної групи чи терористичної організації, або факти втягнення особи до дій, які передбачали б вчинення терористичного акту або публічних закликів до тероризму, актуальним є проведення такої слідчої дії, як пред'явлення для впізнання. З метою виявлення на тілі осіб слідів насильства або особливих прикмет здійснюється освідчення особи. Проте не надто поширеною слідчою дією у процесі розслідування терористичних актів є слідчий експеримент. Широко застосовуються такі засоби, як втручання у приватне спілкування, обстеження публічно недоступних місць, житла, іншого володіння особи, спостереження за особою або місцем, аудіо-, відео контроль місця, виконання спеціального завдання, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу¹.

З огляду на вищевикладене слід зазначити, що сьогодні гостро стоїть питання боротьби з тероризмом та наркобізнесом. Як слушно зауважив В. О. Єфимов, важливим атрибутом терору є не вибухові речовини та зброя, а саме засоби масової інформації². Тому інформаційно-криміналістична складова протидії тероризму є важливим аспектом загальної організації боротьби з цим злочином, адже сучасний тероризм характеризується різко підвищеною технічною оснащеністю та високим рівнем організації. Відмінною його рисою є розмивання меж між міжнародним і внутрішнім тероризмом. Зв'язки терористичних організацій з представниками наркобізнесу і незаконної торгівлі зброєю постійно розширюються.

Протидія тероризму не може існувати як така без протидії

¹ Мілевський О. П., Мілевська А. В. Розслідування терористичних проявів (тактичні прийоми проведення слідчих дій). *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2019. Вип. 14. С. 199–207.

² Єфимов В. А. Прозрение // Радиопрограмма № 19 «Телевидение как колдун и рекламный спонсор терроризма». URL: [//www.ecology.md/section.php?section=&id=3827](http://www.ecology.md/section.php?section=&id=3827) (дата звернення: 29.08. 2021).

наркобізнесу, адже вплив, який вони чинять на суспільство, є приблизно рівнозначним. Тому підвищувати ефективність заходів боротьби з тероризмом сьогодні дуже важливо. Засобом протидії наркобізнесу та тероризму в умовах сучасності є проведення великої кількості форумів, круглих столів, прес-конференцій, брифінгів та обмін оперативною інформацією між правоохоронними органами різних держав, метою яких є озвучення наявної проблеми та пошуку її розв'язання, оскільки відмічається замовчування різних аспектів, а подекуди увага суспільства не акцентується на терористичній загрозі чи проблемі наркологізації суспільства.

Важливим аспектом інформаційно-криміналістичної протидії тероризму та наркобізнесу є використання можливостей віртуальних співтовариств та мережевого простору для забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у профілактиці тероризму, розширення системи антитерористичної освіти населення переважно дистанційної форми з використанням соціально-інформаційних технологій, подальший розвиток антитерористичної правової основи й періодичне дослідження стану тероризму та ефективності антитерористичних заходів.

Висновок. Ми з'ясували, що в сучасному світі, в якому існує терористична небезпека, важливе значення має криміналістична протидія з використанням інформаційних засобів. Серед них – використання можливостей віртуальних співтовариств та мережевого простору для забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у профілактиці тероризму, розширення системи антитерористичної освіти населення, переважно дистанційної форми із використанням соціально-інформаційних технологій, подальший розвиток антитерористичної правової основи, періодичне дослідження стану тероризму та ефективності антитерористичних заходів.

Спираючись на вищезазначені аспекти, маємо внести власні пропозиції щодо вдосконалення шляхів протидії тероризму та наркобізнесу як суспільно небезпечним явищам в Україні, а саме: посилення та розвиток міжнародної співпраці у боротьбі з тероризмом і наркобізнесом, проведення інформаційної роботи серед населення з метою впливу на причини цього виду організованої злочинності, розроблення профілактичних інформаційних програм серед здобувачів освітніх закладів щодо підвищення рівня знань про наркотичні препарати, шляхи їх поширення та вплив на здоров'я, підвищення рівня інформаційної протидії тероризму і наркобізнесу на території України. З огляду на велику кількість загиблих (більше двох осіб) під час вчинення терактів, пропонуємо внести зміни до п. 6 ст. 80 КК України та додати до переліку статей, до яких давність не застосовується, як у разі засудження за злочини проти миру та безпеки людства, ст. 258-3 КК України.

Стаття надійшла до редакції 15.09.2021

Алексей Анатольевич ЛЕОНЕНКО,

(Академия Государственной пенитенциарной службы)

Владимир Викторович ЛЕВИЦКИЙ,

(Академия Государственной пенитенциарной службы)

Константин Евгеньевич ШЕВЕЛЕВ,

кандидат юридических наук

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

ОСОБЕННОСТИ ИНФОРМАЦИОННО-КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ТЕРРОРИЗМУ И НАРКОБИЗНЕСУ

Статья посвящена анализу особенностей информационно-криминалистического противодействия терроризму и наркобизнесу, поскольку проблема борьбы с терроризмом сегодня, как никогда, актуальна во всем мире. Терроризм несет угрозу гражданской и национальной безопасности. Сегодня это явление носит массовый характер, поскольку терроризм стал неотъемлемой частью политических и экономических процессов в мире. Являясь разновидностью организованной преступности, терроризм питается мощностью теневой экономики, а его спутником является наркобизнес, поскольку в нем содержатся колоссальные финансовые потоки. Если не противодействовать проявлению терроризма, то дальнейшее развитие человечества окажется под угрозой.

Ключевые слова: терроризм, наркобизнес, противодействие терроризму, террористические организации, распространение наркотических средств, профилактика терроризма, антитеррористические мероприятия.

Oleksii A. LEONENKO,

(Academy of the State Penitentiary Service)

Volodymyr V. LEVYTSKYI,

(Academy of the State Penitentiary Service)

Kostiantyn Ye. SHEVELEV,

PhD in Law

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

FEATURES OF INFORMATION AND CRIMINALISTIC COUNTERACTION TO TERRORISM AND DRUG BUSINESS

The article is focused on the analysis of the features of information and forensic counteraction to terrorism and drug trafficking, since the problem of combating terrorism is currently more urgent than ever in the whole world. Terrorism poses a threat to civil and national security. Today, this phenomenon is massive, since it has become an integral part of the political and economic processes in the world. Terrorism being a kind of organized crime is strengthened by the power of the shadow economy, and its companion is the drug business, since it houses colossal financial flows. If the manifestation of terrorism is not counteracted, then the further development of mankind will be in jeopardy.

Key words: terrorism, drug trafficking, counteracting terrorism, terrorist organizations, distribution of narcotic drugs, terrorism prevention, anti-terrorist measures.